

УКРАЇНА

(19) UA (11) 52341 (13) U
(51) МПК
C30B 11/02 (2006.01)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

видається під
відповідальність
власника
патенту

(54) СПОСІБ СИНТЕЗУ І ОТРИМАННЯ ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНОГО n -PbTe ІЗ НАДЛИШКОМ СВИНЦЮ

1

2

(21) u201001551

(22) 15.02.2010

(24) 25.08.2010

(46) 25.08.2010, Бюл.№ 16, 2010 р.

(72) ФРЕЙК ДМИТРО МИХАЙЛОВИЧ, ДЗУМЕДЗЕЙ
РОМАН ОЛЕКСІЙОВИЧ, МЕЖИЛОВСЬКА ЛЮБОВ
ЙОСИПІВНА, ШЕВЧУК МИРОСЛАВА ОЛЕГІВНА,
ЮРЧИШИН ЛЮБОВ ДМИТРІВНА

(73) ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІ-
ВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

(57) Спосіб синтезу і отримання термоелектрично-
го n -PbTe із надлишком свинцю, який полягає в
тому, що вихідні речовини: свинець і телур - роз-

ташовують у кварцовій вакуумованій ампулі, яку
поміщають у піч і витримують при певній темпера-
турі, потім ампулу охолоджують до кімнатної тем-
ператури, одержані злитки дроблять на фракції та
здійснюють пресування порошку, який **відрізня-**
ється тим, що вихідні речовини - свинець класу
чистоти С-000 і телур Т-ВЧ - беруть з надлишком
свинцю до 1-2 ат. %, нагрів ампули здійснюють у
два етапи - попередній нагрів при 770 К протягом 1
год. і синтез при температурі 1290 К протягом 1
год., а подрібнені фракції синтезованої сполуки до
(0,8÷1,0) мм пресують при тисках (0,75÷1,0) ГПа.

Корисна модель відноситься до технології на-
півпровідникових матеріалів і може бути застосо-
вана у термоелектриці.

Напівпровідники групи IV-VI, що використовую-
ються як термоелектричні матеріали, отримують у
вигляді монокристалічних чи полікристалічних зра-
зків з розплаву чи керамічним методом [В.М. Шпе-
рун, Д.М. Фрейк, Р.І. Запыхляк Термоелектрика те-
луриду свинцю та його аналогів. Івано-Франківськ:
Плай. - 2000. - 250 с].

Однак у відзначених способах не визначені
технологічні режими, які дозволили б отримати
матеріал із оптимальними значеннями термоелек-
тричних параметрів.

Найбільш близькими до запропонованої кори-
сної моделі є спосіб отримання термоелектричних
сплавів який полягає в тому, що вихідні речовини
розташовують у кварцовій ампулі, яку поміщають у
піч, температура якої є вищою від температури
плавлення вихідної речовини, ампулу з вихідними
речовинами витримують до отримання сполуки і
охолоджують, після чого одержані злитки дроб-
лять і здійснюють пресування [Спосіб отримання
оптимізованих термоелектричних сплавів на осно-
ві телуриду свинцю n -типу. Фрейк Д.М., Борик В.В.,
Дикун Н.І. (Україна); Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника № u200711937 За-
явл. 29.10.07].

В основу корисної моделі поставлене завдан-
ня створити спосіб синтезу і отримання сплаву на

основі телуриду свинцю із оптимізованими термо-
електричними параметрами, за рахунок вибору
складу вихідних речовин, технологічних режимів
синтезу і наступних етапів помолу сплаву і пресу-
вання.

Поставлене завдання вирішується тим, що ви-
хідні речовини - високочисті свинець і телур взяті у
певному співвідношенні, розташовують у кварцо-
вій вакуумованій ампулі, поміщають у піч, при пев-
ній температурі, ампулу з вихідними речовинами
витримують при цій температурі, після чого одер-
жані злитки дроблять і пресують, згідно корисній
моделі, вихідні компоненти свинець класу чистоти
С-000 і телур - Т-ВЧ беруть взяті з надлишком
свинцю до 1-2ат. %, синтез проводять у два етапи
(попередній нагрів і синтез), при певній швидкості
нагріву, отриманий сплав охолоджують до кімнат-
ної температури, потім здійснюють помол синте-
зованого матеріалу до фракцій визначеного розмі-
ру і пресують при заданому тиску.

Експериментально встановлено, що отрима-
ний таким чином термоелектричний матеріал має
 n -тип провідності, коефіцієнт термо-е.р.с. (α) яких
зростає із збільшенням різниці температур (ΔT)
($\alpha = (-200 \div -240)$ мкВ/К; $\Delta T = (100 \div 350)$ К). Електронна
провідність пов'язана із двозарядними вакансіями
телуру у аніонній підгратці та міжвузловим плюм-
бомом які є донорами.

Спосіб отримання термоелектричного сплаву
на основі телуриду свинцю n -типу здійснюють та-

(19) UA (11) 52341 (13) U

ким чином. Як вихідні речовини використовують високочисті свинець і телур взяті у певному співвідношенні. Вихідні речовини розташовують у кварцовій вакуумованій ампулі, яку поміщають у піч і витримують при певних температурах, потім її охолоджують, після чого одержані злитки дроблять і здійснюють пресування.

Приклад конкретного виконання.

Вихідні речовини свинець марки С-000 і телур високої чистоти марки Т-ВЧ взяті з надлишком

свинцю до 1-2ат. % завантажують у вакуумовану кварцову ампулу і поміщають у піч, температуру піднімають у два етапи (попередній нагрів при 770К на протязі 1 год. і синтез при температурі 1290К на протязі 1 год.) при швидкості нагріву 10^3K/год. , потім охолоджують на повітрі до кімнатної температури при швидкості 10^3K/год. Після чого одержані злитки дроблять до фракцій $(0,8\div 1,0)\text{мм}$ і пресують при тиску $(0,75\div 1,0)\text{ГПа}$.